

A magyar gazdasági versenyképesség és az uniós felzárkózás az elmúlt tíz évben régiós tükrökben

Bevezetés

Mivel az a megtiszteltetés ért, hogy az öt évvel ezelőtt megjelent kötetben is publikálhatam, *Magyarország teljesítménye az EU periférián* címmel,¹ a jelenlegi dolgozatomban az elmúlt öt év tapasztalataival kiegészítve dolgoztam fel a témát, elsősorban a 2010 utáni időszakra összpontosítva. Először a gazdasági felzárkózás mennyiségi, majd pedig minőségi szempontjait vizsgálom, aminek alapján következtetéseket vonok le. A dolgozat alapjául a rendszerváltás 30. évfordulóján, vagyis 2020 kora nyarán rendelkezésre álló információk, adatok és elemzések szolgáltak.

A gazdasági felzárkózás mennyiségi szempontjai

Az utóbbi néhány évben három felzárkózáshoz köthető statisztika mozgott a szakirodalomban és a médiában: Mennyire sikerült Magyarországnak reálértékben felzárkózni az EU átlagához? Mennyire sikerült ezt megtenni számszerű (nominális) felzárkózásban? Miért van eltérő helyzetünk az előbbiekhöz képest a háztartási fogyasztásban?

Hazánk az egy főre jutó GDP tekintetében az EU átlagához való felzárkózást illetően az elmúlt évtizedben jól teljesített, hiszen 2012 után a növekedési üteme minden évben meghaladta az EU-átlagot, amivel százéves felzárkózási rekordot állítottunk fel.² Hasonló szinten áll Lengyelország is, és mindketten megközelítettük Szlovákiát. (Ha a 2020-ra vonatkozó bizottsági előrejelzések megalapozottak, akkor ebben az évben a magyar–lengyel tandem utolérte a szlovákokat.³) Románia jelentős lépéseket tett a felzárkózás útján, de még mindig lemarad a visegrádi országoktól.

¹ Becsey Zsolt: *Magyarország teljesítménye az EU periférián*. In Simon János (szerk.): *25 éve szabadon Közép-Európában. Gazdaság, politika, jog*. Budapest, CEPoliti, 2016. 344–355.

² 68–70%-nál többet a Horthy-korszakra Nyugat-Európához képest sem mondanak a gazdaságtörténészek (Maddison, Berend, Ránki stb.). Bizonyos kutatók jobban konkretizálható bázisként Ausztriához is mérik 1920 utáni konvergenciateljesítményünket, de itt még nagyon messze vagyunk az 1937-es vagy az 1946-os felzárkózási szinttől.

³ Európai Bizottság nyári előrejelzés, 2020. július. Egy főre jutó reál-GDP-ben utoljára 2006 elején előztük meg a szlovákokat, a lengyeleknél sok év múltán ez először fordulhat elő északi szomszédunkhoz képest. Ennek háttérében egy olyan módszertani módosítás is áll, amelynek következtében 2016-tól néhány százalékponttal kisebbnek mérték Szlovákia relatív fejlettségi szintjét az EU átlagához és így a többi tagállamhoz képest is. (KSH)

Ha azonban számszerűsítve nézzük az uniós átlaghoz képest a felzárkózást, akkor látható, hogy a magyar részről folytatott erőteljes leértékelési politika hatására az euróban mért árszínvonal és az egy főre jutó hazai GDP lassabban konvergál az EU átlagához, mint a stabil árfolyampolitikát folytató régiós társainké, nem is beszélve azokról, akik már beléptek az euróövezetbe, mint Szlovákia.⁴ Mindez persze nemcsak statisztikai értelemben jelent különbséget, hanem a versenyképességet illetően is, mivel a hazai reálberek emelkedése ellenére a munkaerő órabérben nyújtott szintje alacsonyabb marad, mint a stabil árfolyamú közép-európai országoké, például a cseheké, szlovákoké, szlovéneké.

1. táblázat: A magyar, a lengyel és a szlovák GDP, valamint az órabérmutatók

	2000	2010	2018
GDP/fő nominálisan (EU15 = 100)			
Magyarország	21	33	39
Lengyelország	20	32	36
Szlovákia	17	42	47
GDP/fő reálértéken (EU15 = 100)			
Magyarország	45	59	66
Lengyelország	41	57	66
Szlovákia	45	68	68
Ledolgozott órabér (euró)			
Magyarország	3,5	7,1	7,9
Lengyelország	2,8	5,7	7,5
Szlovákia	3,5	8,0	11,0

Megjegyzés: EU15: az úgynevezett régi (nem rendszerváltó) tagállamok 1995–2003 között

Forrás: Eurostat, saját számítás

Ezért is mondja több elemző, hogy az olcsó munkaerő politikája egyrésztől nagyon segíti a működő tőke tényszerű bejövételét, de nem engedi az olcsó munkaerőt a termelési láncokban elfoglalt helyét illetően egy magasabb hozzáadott értékű pozícióba tenni,⁵ úgy, mint az megtörtént a sikeres kitörést végrehajtó országokban, Szingapúrtól Írorszáig.

A harmadik – általam az előzőekben – említett tényező a háztartások, vagyis az állampolgárok közvetlen fogyasztása. Magyarország pozíciója e tekintetben rosszabb, mint az előző mutatókban, aminek okai között az is szerepel, hogy magasabb – bár örvendetesen csökkenő – terhet kell a megtermelt jövedelemből kamatra kifizetnie, mint a régió többi országának – kivéve a hasonló helyzetű Horvátországot –, és nagyobb az állam

⁴ Az elmúlt tíz évben a horvát és a cseh fizetőeszköz is jól tartotta az euró árfolyamát; míg 2010 óta az új román lej és lengyel zloty kb. 10-12%-ot veszített számszerű értékéből, a forint csaknem 20%-ot gyengült nominálisan.

⁵ Csath Madolna: A rendszerváltás és az elmaradt felzárkózás. In Simon János (szerk.): *Húsz éve szabadon Közép-Európában. Demokrácia, politika, jog*. Budapest, CEPoliti, 2011. 98–105.

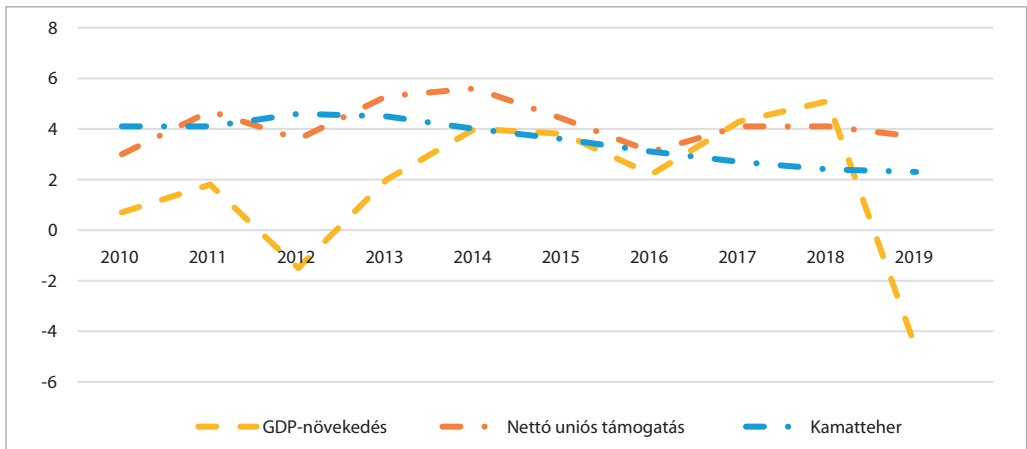
közvetlen centralizációs – a közterhek GDP-hez mért aránya – éhsége, mint például Romániának. A fogyasztáson belül nagyobb teret kap a közösségi fogyasztás, amelyben ott vannak a nagyobb népünnepélyszerű rendezvényektől kezdve a közösségi közlekedés kedvezményein keresztül a nagy infrastrukturális rendszerek, a nem mindig egyformán kihasznált infrastruktúrán át a nemzetközi események finanszírozásáig sok minden – a közvetlen háztartási fogyasztás rovására. Ráadásul az elosztható és elfogyasztható jövedelem a GDP-hez képest kisebb, mint keleti szomszédunknál, mivel nálunk nincs akkora mértékű hazautalás, mint a románoknál, ami a hazai személyes fogyasztást – az otthon maradotaknál – megalapozottan emeli. Mindez azért lényeges, mert Romániában már néhány éve magasabb a háztartások fogyasztása, mint nálunk, és hasonló a helyzet a lettekénél is, de közben a balti ország gazdasági teljesítménye meg relatíve gyengébb nálunk. Romániában ez a személyifogyasztás-emelés olyan helyzethez vezetett, hogy a külső és belső egyensúlyi zavarok miatt biztos, hogy a következő években vissza kell hogy fogják a fogyasztást, vagyis itt nem lehet végleges következtetést levonni abból, hogy már stabilan utolérték minket.⁶

Mire alapozom ezt? Tipikusan neoliberais mutatók szerint akkor lehet csak a fogyasztást – és ehhez a reálbéreket – emelni, ha a termelékenység növekedése ezt megengedi. Természetesen le lehet vezetni különféle mutatókból is, hogy mekkora a román termelékenység szintje az uniós szinthez képest, de ennél sokkal többet mutat az, ha megnézzük, hogy mennyire javultak vagy bomlottak meg az alapvető egyensúlyi mutatók az adott országnál. Románia esetében ez megtörtént, és mivel Bukarest elengedte az éves államháztartási és külkereskedelmi hiányt, illetve emiatt az államadósság-rátája is nőni fog a következő évek folyamán, ezért nem lehet azt mondani, hogy képes versenyképességi oldalról a jelenlegi életszínvonal további emelkedését biztosítani.⁷

Ahogy a 2015-ös anyagomban kifejtettem, a felzárkózásban nagy szerepe van annak, hogy melyik országok tudják 10-15 éven át jobban elereszteni az államadósságukat annak alacsony szintje miatt azért, hogy növekedjenek, és melyek nem. Itt természetesen meg lehet nézni a felzárkózó országok közül, hogy kinek csökkent és kinek nőtt az elmúlt tíz évben az adóssága, és ezt mekkora szintről tette. Magyarország az elmúlt években csökkenteni tudta államháztartási hiányának és államadósságának arányát a GDP-hez képest, még ha regionálisan ez még mindig magas (2019-ben 66%) maradt is. Mindezt úgy, hogy közben a külső finanszírozási képesség is megmaradt, vagyis a teljes EU-támogatással együtt a külfölddel szemben az egész évtized folyamán pozitív maradt a finanszírozási pozíció (1. ábra).

⁶ 2019-ben a magyar egyéni fogyasztási (AIC) mutató az EU27-átlag 65%-a volt, míg a lengyel és román 74%-a, a szlovák a 69%-a. Ebben a mutatóban az EU-ban csak a bolgárok vannak mögöttünk, és a horvátokkal voltunk nagyjából egy szinten.

⁷ Magyarországon az 1974 és 1989 közötti időszak politikája ennek ékes bizonyítéka. Románia GDP-árnys kamatfizetése fokozatosan közelít a magyarhoz a Bizottság előrejelzései alapján.

1. ábra: Magyarország GDP-növekedése, az EU-tól kapott támogatása a GNI százalékában, és a kamatokra kifizetett összegek a GDP százalékában

Megjegyzés: az EU-támogatást a GNI százalékában adja meg az Európai Bizottság pénzügyi jelentése, de mivel hazánk esetében ez csak 3–4%-kal kisebb, mint a GDP, nem jelent torzítást az elemzésnél

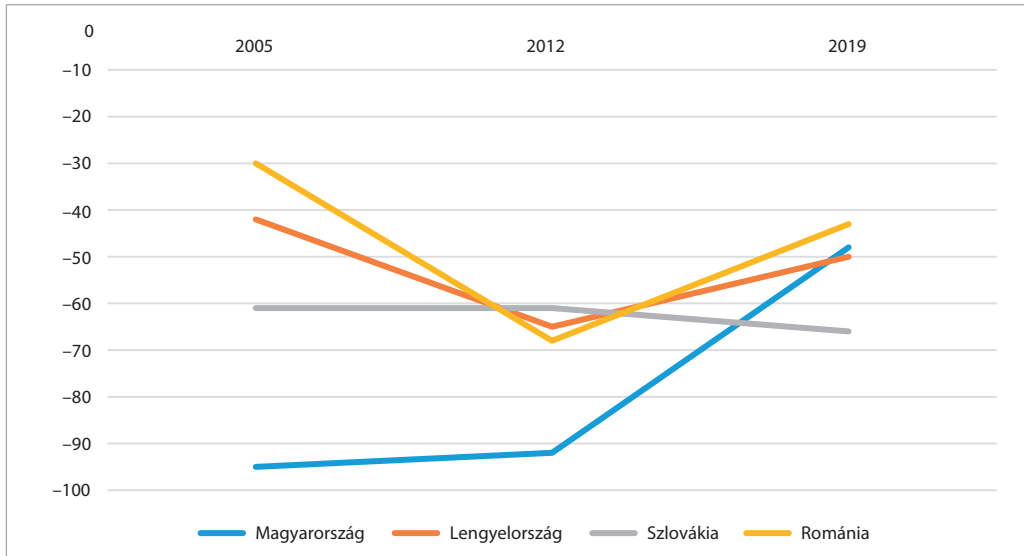
Forrás: Eurostat, Európai Bizottság éves pénzügyi jelentések

Az 1. ábra alapján látható, hogy hazánk a magas államadósság ellenére, annak csökkenő volta (a fiskális politika révén), valamint a kamatkörnyezet mérséklése révén (a monetáris politika segítségével) csökkenteni tudta ebben az időszakban (2010–2018) a kamatfizetés súlyát. A többéves stabilizációs munka eredményeképpen a jelentős EU-támogatás csak 2012 után tudta tartósan meghaladni a kamatterheket. Ugyanakkor az is látszik, hogy a GDP mozgása mennyire követi az EU nettó támogatásunk vonalát, vagyis utóbbi nélkül a fogyasztás csökkentésével lehetne csak előállítani azt a beruházási mértéket, amely a fenti jó gazdasági növekedéshez kell. Természetesen, mint mindennek, ennek is ára van. Egyrészt az elmúlt évtizedben a forint folyamatosan veszített értékéből az euróhoz képest, jelentősebben, mint a többi regionális valuta, de a nyitott ország és a magas importhányad révén az inflációt is megemelte, ami az egyik legmagasabb a régió felzárkózó országai közül. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a kamatfizetésünk aránya még mindig nagyon magas, de már elviselhető szintre csökkent, és az EU-ban csak két tagállam, Olaszország és Portugália fizet ennél tartósan magasabb GDP-hányadot erre a célra.⁸

A körülöttünk lévő országok nagy része az elmúlt 2-3 évben államháztartási egyensúlyt hozott létre, így tartalékolva a közben megérkezett nehezebb időkre. Mi csak 2022 utánra terveztük ezt elérni a kormány pandémia előtti konvergenciaprogramjai szerint. Mindez azért gond, mert a piac szigorúbban kezeli a 100 milliárd eurós nagyságrendű adósságállományunkból kiindulva a koronavírus-járvány ellensúlyozására hozott költségvetési erőfeszítéseket azokhoz képest, akik rendezett államháztartással indultak neki a válságnak, mint a horvátok, a szlovénok, a lengyelek és a csehek.

⁸ Európai bizottsági előrejelzések 2010–2018, statisztikai mellékletek. European Commission, DG ECFIN, 2018.

A másik véglet azonban a szlovákok és a románok eredménye, akik a magyarokhoz hasonlóan növekedésüket csak úgy tudták külső egyensúlyban tartani, hogy növelték az államháztartási hiányukat, és így nem csökkentették – igaz, eddig nálunk alacsonyabb – adósságrátájukat.

2. ábra: A lengyel, a magyar és a szlovák külső finanszírozási képesség a GDP százalékában

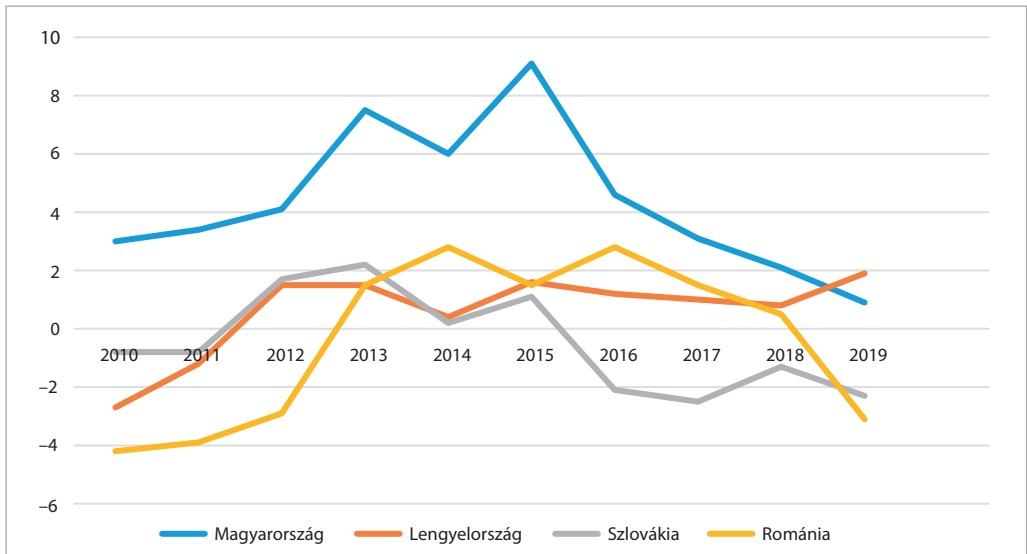
Forrás: a szerző szerkesztése

Ha csak a külső finanszírozási képességet nézzük (2. ábra), akkor az látszik, hogy 2013–2014-ben még voltak kitűnő eredmények, főleg magyar részről, amiben benne lehetett az is, hogy ekkor tudtuk GDP-arányosan mindannyian jelentős összegben lehívni az EU nettó forrásainkat. (A térségben ez különösen Magyarország esetében volt jelentős, lásd az 1. ábrát.) Másrészt az látszik, hogy a magyarok is kezdtek veszteni a pozícióból, hiszen a gazdasági növekedéssel romlott a külkereskedelmi mérleg, és nem nőtt – igaz, nem is csökkent – az FDI-állomány a GDP-vel arányosan. De az igazán nehéz probléma mégis a román és a szlovák produktum volt 2014–2015 után, mivel a külső pozíció romlása jelentős EU-transzfer mellett jött létre, aminél a jövőben csak kisebb arányúra lehet számítani. Magyarország még a valutaleértékeléssel is segítette a pozícióját, de így is látni lehet, hogy a gazdasági növekedéssel és az EU-források beáramlásával együtt sem tudjuk visszafogni a pozíció romlását. (A külső pozíciót illetően a működőtőke-állomány GDP-arányos növekedésére sincsen sok remény a nemzetközi tőkeáramlási helyzet miatt.)

Mindez a román és a szlovák esetben még romló belső egyensúly mellett jött létre. A magyar belső mérleg stabil, bár nem kiegyensúlyozott. Látható, hogy jelentős versenyképességi javulás nélkül – ami javítaná a külkereskedelmi egyensúlyt – a románoknak a lej leértékeléséhez vagy más erősen hatékonyságnövelő intézkedéshez kellene nyúlniuk, mivel a jelen trend mellett elkezdik felélni a devizatartalékukat – ez a szlovákokat az eurózónában nem érinti –, míg a szlovákoknál az látszik, hogy a magyarhoz hasonló

struktúrákkal⁹ nem tudják tartani az egyensúlyi lépéseket leértékelés nélkül, márpedig az eurózóna tagjaként ezt csak belső leértékeléssel – például bércsökkenés – tudják megtenni.

Végül még a mennyiségi mutatók közül megnézzük azt, hogy hazánk esetében hogyan alakult a működő tőkéhez, valamint a portfólióbefektetések határon átnyúló mozgásához mérlegszerűen kapcsolódó nettó nemzetközi befektetési pozíció 2019-ig. Ezáltal rálátásunk lesz arra is, hogyan halad a hazai szükségletekhez a tőkeképzés az adott országban.

3. ábra: A nettó befektetési pozíció (NIIP) a közép-európai országokban, a GDP százalékában
Forrás: Eurostat

Bár a 3. ábrán felsorolt országok közül Magyarországnak van a legnagyobb relatív adósságterhe, a devizában fennálló adósság kiváltása, a nettó FDI-pozíció javulása révén itt javult a legjelentősebb mértékben a nemzetközi tőkepozíció. (Ebben a helyzetben több ország esetében a vírusválság okoz majd lényeges változást, főleg akkor, ha az uniós közös hitelfelvétel megvalósul, és azt nem az unióra, hanem az összegből részesülő tagállamokra eső visszatérítendő összegként tartja nyilván a piac.) Romániában a külföldön dolgozók hazautalása mellett a még növekedő működőtőke-befektetés említhető. Szlovákia pozíciója nem javult a 2010-es években, legnagyobb problémájuknak azt látom, hogy nincsen nemzetközileg jegyzett multinacionális cégrendszerük.

⁹ Összeszerelő tevékenység, ami a munkaerő és a külső beruházási hajlandóság stagnálása mellett nehezen tágítható, alacsony a K+F és a hozzáadottérték-hányad, a saját tulajdonú export hányada kicsi, nincs jelentős tőke kivitel stb.

Minőségi szempontok a magyar versenyképesség hátterében

Ezen a területen magam nem is annyira a nemzetközi versenyképességi aggregált mutatókat elemezném, mivel ezek több szubjektív, az eredményt torzító elemet is tartalmaznak.¹⁰ Ugyanakkor hangsúlyoznám az országon belüli felzárkózás regionális és szociális metszetét. De kitérnék az Európai Bizottság készítette innovációs mutatóra, amelynek az a célja, hogy egy komplex rendszeren keresztül – összesen 27 mutatóval – megnézze, hogy az egyes tagállamok hogyan állnak e téren az EU átlagához képest.

A 2015-ös konferencia alkalmával megállapítottam, hogy az országon belüli regionális felzárkózást tekintve Magyarország még nem jár a sikeres úton, mivel a gazdasági teljesítményét tekintve négy régió is az uniós átlag 50%-a alatt mozgott (a Dél-Alföld 2018-ban már éppen kikerült ebből a kategóriából). Nem jellemző az uniós felzárkózás, ezt lényegében két régió – a közép-dunántúli és a nyugat-dunántúli – segítségével valószínűsíthetjük országosan is. Érdekesség, hogy a kisebb uniós támogatást kapó közép-magyarországi régió uniós átlagot korábban meghaladó növekedése is megállt, ami arra a mélyebb összefüggésre hívja fel a figyelmet, hogy a relatív fejlettségük miatt lényeges uniós fejlesztési forrásokban nem részesülő területek nem tudnak a maguk erejéből felzárkózni. (Ez egyébként jellemző a visegrádiakra, egyedül a lengyel központi régiónál láthatunk még a statisztikák alapján kedvező felzárkózási jeleket.)

2. táblázat: Az egyes országok legfejletlenebb régióinak GDP/fő szintje az országos átlaghoz képest (% , PPS)

	1995	2003	2013	2018
Magyarország	71	65	61	63
Lengyelország	76	71	71	66
Szlovákia	79	73	69	72
Románia	80	71	63	61

Forrás: Eurostat

A 2. táblázatból látható, hogy a magyaroknak és a szlovákoknak sikerült már valamennyire felzárkóztatniuk a legelmaradottabb régióikat az országos átlaghoz 2013 után, de az országos szinten nagyobb felzárkózást mutató románok és lengyelek esetében ez még nem érte el a várt fordulópontot. Mivel Magyarország felzárkózása jelentős volt az EU-átlaghoz, ez már egy fordulópontot jelenthet, ami azért fontos, mert a túl nagy régiós olló lehetetlenné teszi az országos felzárkózás lendületes folytatását (lásd kínai, orosz példák), hiszen a lakosság belső mobilitása ilyen esetben túlságosan megindul a fejlettek felé, és a működő tőke igényeit is inkább a fejlett régióknál elégítik ki.

¹⁰ Erre a *Pénzügyi Szemle* 2019. évi 3. számában a Varga–Németh–Pályi szerzőtrío részletes, a leginkább használatos WEF-mutatók kapcsán felhívta a figyelmet, de az MNB elemzései is szétválasztották a kérdést, bár vitatni azt ők sem tudják, hogy az ún. objektív mutatók – ha jobbak is – kapcsán sem javul látványosan a helyzet. Szintén szubjektív szempontként lehet említeni a Magyar–Német Kereskedelmi Kamara éves felméréseinek eredményeit is.

Talán ennél is lényegesebb a jövedelemelosztás metszete a lakosság legtehetősebb és a legszegényebb 20%-a között, vagyis a szociális kohézió egyik látható metszete.

A 3. táblázat alapján egyértelmű, hogy Magyarországon az egykulcsos adórendszer bevezetésével egy időben nagyot nőtt a különbség, de ez stabilizálódott, és az európai átlag alatt van. Lengyelországnál a PiS-kormány 2015 végén történt hivatalba lépése után figyelhető meg a fordulat, az állami közvetlen családtámogatás révén. Természetesen az relatív kérdés, hogy a svédek hasonló átlaga a munkaerőpiac, bűnözés stb. szempontjából milyen szinten van, elképzelhető, hogy a nagyobb életszínvonalnál a roncsársadalom jegyei még a kilencedik decilisnél (lakossági tizednél) sem jelennek meg úgy, mint közép-európai szinten akár egy magasabb szegmensben. A legkedvezőbb a vizsgált országoknál a szlovák társadalom homogenizációja, míg a szegényebb románok nagyon polarizált társadalmat építenek, ami a felzárkózásnak, főleg az extenzív minőségi munkaerő bevonása és az innovációs tudás terjedése terén fog majd gondot okozni. Ezért elgondolkodtató a jövőre nézve, hogy az életszínvonal jelenlegi szintjén a több vagy hatékonyabb munkára ösztönző jövedelemrendszer mennyire segíti majd a felzárkózást a nagyobb, alanyi jogon járó támogatást megvalósító rendszerhez képest.

3. táblázat: A legfelső és a legalsó 20% közötti jövedelmek aránya

	2008	2013	2018
EU28	5,01	5,00	5,12
Magyarország	3,60	4,29	4,35
Lengyelország	5,12	4,88	4,25
Szlovákia	3,36	3,58	3,03
Románia	7,00	6,83	7,21

Forrás: Eurostat

Átfogó minőségi versenyképességi mutatóként az Európai Bizottság innovációs ponttáblázatát tekintettem át. Bár nyilvánvalóan eltérőek azok a szempontok, amelyek alapján mérvadónak lehet nevezni a kiválasztott mutatókat és azok súlyait (ugyanis a mezőgazdasági-élelmiszeripari vertikumra vagy a turizmusra is épülhet úgy egy versenyképes gazdaság, hogy nem kell ehhez nagyon erős innovációs mutató), de még ez esetben is – lásd a dánok vagy a hollandok példáját – ez nélkülözhetetlen a minőségi felzárkózáshoz.

A sok részmutató helyett csak az általános fejlettségi mutató – és azon belül a humán erőforrás – szerepét emelném itt ki a gyarapodás és lassú felzárkózás időszakában.

4. táblázat: Az EU-tagállamok komplex innovációs és azon belül humánerőforrás-fejlettségi értéke az EU átlagához képest (EU = 100)

	Innováció (komplex)		Humán erőforrás	
	2011	2019	2011	2019
Írország	113	112	143	152
Portugália	85	97	97	91
Magyarország	66	66	57	45
Lengyelország	53	59	68	65
Szlovákia	63	67	101	82
Románia	45	32	40	12

Forrás: Innovation Scoreboard, éves jelentések, Európai Bizottság

A 4. táblázatban a 2004 előtti régi periféria néhány markáns országának összehasonlítását végeztem el, hiszen több esetben az új, rendszerváltó tagállamok utolérték a gazdasági felzárkózás mutatójában a régi periférián lévő államokat, elsősorban Görögországot és Portugáliát. Emiatt érdemes megnézni, hogy a tudásalapú értékképzés terén hol állunk. Írország esetében – bár nagyon nagy a gazdaságban a külföldi tőke szerepe, aminek nagy része unión kívüli, az országon ugródeszka jelleggel átvándorló tőke – azt látjuk, hogy a tudásalapú felzárkózási faktorok nagyon magas értékelést kaptak. Akárcsak a rendszerváltó országok közül Észtország, ahol az általános mutató tavaly utolérte az EU-átlagot, és a humán faktor (élethosszig tartó tanulás, felsőfokú végzettség és az új doktori fokozatok relatív számai alapján) is nagyon kimagaslik még az EU centrumszintjének tükrében is. Meglepő a válság óta Portugália teljesítménye (Görögországhoz hasonlóan), ahol a gazdasági felzárkózás stagnál ugyan, de ehhez képest az innovációs minőségi kategóriában látványos a felzárkózás. Közép-európai szinten a szlovénok és a csehek gazdasági felzárkózása nem véletlenül jelentős, hiszen sok energiát fordítanak az itt szereplő minőségi mutatókra. Ugyanakkor a lengyel–szlovák–magyar eredmények szerények e téren. Különösen drámai a magyar leszakadás az elmúlt évtizedben, hiszen az innováció általános mutatói mellett a nem örökölt technológiára – vagy örökölt anyagi bázisra – alapozott igényes humánerőforrás-mutatóknál sem tudtunk közelebb kerülni az EU-átlaghoz, és ez utóbbinál az egyébként lemaradt innovátor (az EU kategorizálásában) Bulgária mögé sorolunk be.

A legnagyobb rés a gazdasági felzárkózás és a minőségi tudásalapú mutatók között Románia esetében állapítható meg. Ebben az évtizedben a látványos gazdasági felzárkózás és a háztartási fogyasztás – közvetlen életszínvonal – felpumpálásán túl olyan rossz teljesítményt nyújtott az innovációs területen – még a bolgároktól is elmaradva –, ami érthetővé teszi egyensúlyzavarait. (Alacsony szintű a hozzáadott értékük az exportban, ami egyenesen vezet az egyensúlyi mutatók felborulásához, és ha nem lenne az előző rendszerből örökölt minimális államadósság, valamint a külföldön dolgozók jelentős

hazautalása, akkor már 2008 után újabb drámai kiigazításra lett volna szükség, de ezt így sem kerülhetik el.) Ezzel együtt az igazi visszaesés a szlovák és a magyar oldalon van, hiszen itt kiütözik a saját ipari tudásbázis gyengesége és az FDI-ra alapozott összeszerelő munka, az alacsony hazai hozzáadott értékű teljesítmény megléte.

Összegzés

Az EU viszonylatában: Magyarország az elmúlt évtizedben a nyugodt gyarapodásra épülő felzárkózásra, minőségi kategóriák révén megalapozott kitörésre helyezhette a hangsúlyt, mivel a válság után nagyon gyorsan (2012-re) elhárította a gazdasági beomlás veszélyét. Nagyon jók voltak regionális viszonylatban az EU-források lehívásának – a GNI nettó 4%-a, ami a legjobb arány az EU-ban – lehetőségei, ám ez a mennyiségi felzárkózáson kívül nem tudott igazán önálló lábra állást létrehozni. A hasonló GNI-arányú EU-támogatást kapott litvánok például nemcsak a GDP-alapon mért mennyiségi felzárkózásban nyújtottak jobb teljesítményt, hanem a minőségi felzárkózás terén is utolértek, sőt kategóriakülönbségben mérhetően meg is előztek minket.

A V4-ek viszonylatában: Hazánk regionális összehasonlításban is minimálisan tudta a tőkevonzó képességét javítani, hiszen GDP-arányosan nem nőtt a nálunk befektetett működő tőke aránya. Amiben viszont javultunk, az a külkereskedelmi egyensúly területe – nem utolsósorban a leértékelés segítségével –, a kivitt tőke eredményei, sőt a hazautalt profit növekedése a nagy nemzeti bajnokainknál (főleg OTP, MOL, Richter) kimutatható. A szlovákok erre nem voltak eddig képesek, és náluk a leértékelés hiánya miatt drágult a munkaerő, de ezt nem használták ki arra, hogy az ország olyan innovációs és főleg humán erőforrás-javulási eredményt mutasson, ami Írországhoz és Szingapúrhoz hasonlóan a tőke magasabb hozzáadott értékű helyére engedte volna a globális termelési értékláncokban. Felhívom a figyelmet Lengyelország ambivalens teljesítményére, mivel ők nagyszerűen teljesítettek a felzárkózás terén, de még mindig a leértékeléssel olcsón tartott munkaerőre, nem pedig a magasan képzett tömeges munkaerőre alapoznak, akárcsak mi. Ennek ellenére nincs jelentős nettó FDI-bevonásuk, és növekedésüket, valamint az egyensúlyi helyzetüket alapvetően ők is a nettó EU-transzfernek köszönhetik. Gyakorlatilag ez adja a gazdasági növekedés ütemét is. A három ország (Szlovákia, Magyarország, Lengyelország) lassuló teljesítménye abban különbözik, hogy a szerény minőségi felzárkózási helyzettel Szlovákia belépett az euróövezetbe, ami pozitív különbség, de nehézség is a másik kettő ország versenyképességi helyzetéhez képest. Ezt akkor tudja kompenzálni, ha az eurózónában külön felzárkózási forrásokat kap a kívül eső országokhoz képest, így segítve őt abban, hogy az egyensúlyi helyzete, azon belül is adósságmutatója ne romoljon. (Az elmúlt évek trendjei alapján Szlovákia 2020 után újra a magyar és egyúttal a lengyel relatív fejlettségi mutató alá esik.)

A rendszerváltó országok viszonylatában: ha a rendszerváltó országok minőségi felzárkóztatási feltételeinek eredményeit – humán erőforrás képzése, kutatások, területi és szociális kohézió – figyeljük, akkor a baltiak, illetve a szlovénok és kisebb mértékben a csehek egyre inkább megalapozzák az eddigi mennyiségi sikereiket, és középtá-

A magyar gazdasági versenyképesség és az uniós felzárkózás az elmúlt tíz évben régiós tükrökben

von is esélyük lehet egy megalapozott felzárkózásra. A másik véglet Románia, amely viszont minőségi divergenciát mutat, mert a politikai elit fontosnak tartotta azt, hogy saját és az EU-tagság legitimálása miatt a fogyasztást növelje. Csakhogy ezt anélkül tette, hogy ennek a gazdaságilag megalapozott hátere meglett volna. Ezért Romániának a következő évtizedben strukturális reformok – például a nemzeti szintű innováció és képzés terén – nélkül le kell fékeznie, s így valós teljesítménnyel nem tudja megelőzni sem Magyarországot, sem a többi visegrádi országot.

Felhasznált irodalom

- Becsey Zsolt: Magyarország teljesítménye az EU periférián. In Simon János (szerk.): *25 éve szabadon Közép-Európában. Gazdaság, politika, jog*. Budapest, CEPoliti, 2016. 344–355.
- Berend T. Iván – Ránki György: *Közép-Kelet-Európa fejlődése a 19–20. században*. Budapest, Közgazdasági és Jogi, 1976.
- Csath Madolna: A rendszerváltás és az elmaradt felzárkózás. In Simon János (szerk.): *Húsz éve szabadon Közép-Európában. Demokrácia, politika, jog*. Budapest, CEPoliti, 2011. 98–105.
- European Commission: *Európai bizottsági előrejelzések 2010–2018. Statisztikai mellékletek*. DG-ECFIN, 2018. Online: <https://bit.ly/3Fp8ZTb>
- Európai Bizottság: *Európai Bizottság nyári előrejelzés*. Luxembourg, Gazdasági és Pénzügyi Főigazgatóság, 2020. július. Online: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ip132_en.pdf
- Európai Bizottság: *Innovációs táblák az EU-ban*. Brüsszel, Kutatási és Fejlesztési Főigazgatóság (DG R+D). Online: <https://bit.ly/3Frslbv>
- Maddison project database, version 2018*. University of Groningen, Groningen Growth and Development Center, Historical Development, 2018. Online: www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/releases/maddison-project-database-2018
- Németh Erzsébet – Varga Bálint Tamás – Pályi Katalin Ágnes: Nemzetközi korrupciós rangsorok tudományos megbízhatósága. *Pénzügyi Szemle*, 64. (2019), 3. 321–337.